

مرحوم حسن ذبیحی اذانش را در دستگاه‌های
نوا، همایون و چهارگاه خوانده است که
موفق‌ترین تجربه اش در دستگاه چهارگاه است

فاجعه دیدن

ویژه‌نامه رادیو و تلویزیون روزنامه جام جم
شنبه ۲۸ اردیبهشت ۹۸ = شماره ۶۶۷

زاویه دیگر

زیباترین اذان‌های ایرانی توسط چه کسی اجرا و در کدام دستگاه موسیقی خوانده شده‌اند؟

دلنشین گوش نواز

الهام فیروزبخت
خبرنگار

شاید دقیق نتوان گفت که

اولین و قدیمی‌ترین

اذانی که توسط یکی از

استادان موسیقی

خوانده شد چه زمانی

بوده، اما طبق اسناد

موجود اولین اذان در سال ۱۲۹۱ اجرا شد که

آخرین ضبط آن در دوره چهارم قاجار در تهران روی

صفحه گرامافون ضبط شد که توسط جناب دماوندی اجرا

شده بود. استاد بهروز مبصری می‌گوید: «یک طرف صفحه

اذان و طرف دیگر آن مناجاتی در دستگاه «کردی بیات، گوشه

دشتی» خوانده شده بود. مناجات بعدی سال ۱۳۹۳ در تقفیس ضبط

شد. دعای «سبا» از حضرت علی (ع) است که توسط جناب طاهرزاده که در دستگاه

«شور، گوشه حسینی» اجرا شده و اذان بعدی در سال ۱۳۱۸ توسط تاج اصفهانی اجرا و

در شهر حلب سوریه ضبط شد. این اذان رسانه‌ای نشد چون اجرایش اشتباه سیلابی

داشت که مربوط به لهجه اصفهانی است. اکثر اذان‌ها هم در «دستگاه شور، گوشه

بیات ترک» خوانده شده‌اند». چند و چونش را در ادامه بخوانید.

اول دستگاه و گوشه را بشناسید

«دستگاه» اصطلاحی در موسیقی است که چند

نغمه را در برمی‌گیرد که با هم در گام و کوک و فواصل

نت هماهنگی دارند. همایون، ماهور، شور، سه‌گاه،

چهارگاه، راست پنج‌گاه و نوا هفت دستگاه موسیقی

ایرانی است. «گوشه» یا «مقام» آهنگ‌هایی است که

قدیم‌ترها در نواحی مختلف ایران خوانده می‌شده و

بیات اصفهان، بیات ترک، دشتی و... نمونه‌هایی از

گوشه‌های موسیقی ایرانی است.

چرا دستگاه شور؟ چرا گوشه بیات ترک؟

دستگاه «شور» همان‌طور که از اسمش پیداست

شور و انرژی عجیبی دارد. به عقیده بسیاری از استادان

موسیقی، این دستگاه مهم‌ترین دستگاه موسیقی

ایران است، اما گوشه «بیات ترک» یکی از گوشه‌های

دستگاه شور است که مربوط به ترکان قشقایی

است. بیات ترک احساس حزن و اندوه را القا می‌کند

و از این رو برای اجرای تعزیه بیشتر استفاده می‌شود.

گوشه‌هایی هم مثل دوگاه و روح الارواح برای خواندن

اشعار مذهبی و اذان بسیار مناسب است.

اذان یک موسیقی‌دان

صدای صوت اذانش دل آدم را می‌لرزاند. عطا...!

امیدوار معمار، شهرساز، نقاش و موسیقیدانی که

فنون آوازی را از استاد سلیمان امیرقاسمی و دیگر

استادان موسیقی آموخته و اذان را در سه نوا، همایون

و چهارگاه گفته است. اما به عقیده بسیاری از استادان

این عرصه اذانش در دستگاه چهارگاه گوشه منصوری

چیز دیگری است. البته اذان عطا...! امیدوار خیلی

وقت است از شبکه‌های تلویزیونی پخش نشده

ولی با یک سرچ ساده می‌توانید داندودش کنید و به

صدای دلنشین اذانش گوش جان بسپارید.

اذانی با گوشه مخصوص ترک‌های قشقایی

اذان رحیم مودن زاده همان صوت گوش آشنای ماست.

همان‌طور که از نام خانوادگی اش پیداست مودن بودن

در خانواده اش قدمتی دیرینه دارد. چیزی حدود

۱۵۰ سال! اذان معروفش را که امروز تقریباً در تمام

شبکه‌های گوش می‌دهیم، با زبان روزه رمضان ۱۳۳۴ در

۳۰ سالگی خوانده بوده است. خودش درباره چگونگی

خلق این شاهکار گفته «یک روزی تصمیم گرفتم یک

اذان یادگاری بگویم. در استودیوی شماره ۶ روی هر

گوشه‌ای انداختم نشد تا این که آن را در گوشه روح الارواح

آواز بیات ترک به این شکل که بیش از ۵۰ سال پخش

می‌شود، گفتم.»

صدای شش‌دنگ و دستگاه ماهور

حسن صبحدل مودنی با صدای شش‌دنگ است که

می‌گویند با تمام دستگاه‌ها و گوشه‌ها و زوایای موسیقی

ایران کاملاً آشنا بوده و قاری خوش‌الحان قرآن هم بوده

است. اذانی را که حالا به تکرار پخش می‌شود شاید بتوان

جزو آخرین اذان‌های باشکوه ایرانی دسته‌بندی‌اش کرد.

یک اذان مرحوم صبحدل در دستگاه ماهور و اذان دیگر

در بیات ترک اجرا شده است. بسیاری از اساتید معتقدند

این حوزه استادان این اذان‌ها به شانه اذان مرحوم

مودن زاده حرکت کرده و تقریباً با هم هم‌ردیف هستند

و هر دو به یک اندازه اهمیت دارند و از نظر موسیقایی و

مذهبی به یک اندازه ارزشمندند.

فی‌البداهه در حجاز

یکی از زیباترین اذان‌ها توسط حسینعلی شریف گفته

شده است. این اذان در مقام حجاز اجرا شده و به گفته

خود ایشان زمانی که برای تولید برنامه رادیویی به رادیو

رفته بود به پیشنهاد استادش آقای صدرزاده به صورت

کاملاً فی‌البداهه اجرا شده و سال‌هاست این اذان

فی‌البداهه در ذهن و خاطره شنوندگان ماندگار شده

است.

پیش‌شور در دستگاه شور

شیخ محمد آقایی یکی از پیشکسوتان تلاوت اذان

در رادیو و مودن خراسانی که صاحب سبک آستان

قدس رضوی هم بود. اذانی که برایمان یادآور صلاه

ظهر است و هنوز هم در خیلی از شبکه‌های رادیویی

و تلویزیونی پخش می‌شود یکی از ماندگارترین

اذان‌هایی است که تلاوت شده و از نظر صوت، لحن

و نوع اجرا تلفیق منحصر به فردی از شور و بیات

ترک است.

ترکیبی از نوا، همایون و چهارگاه

اذان حسن ذبیحی از این نظر با دیگر اذان‌ها کمی

متفاوت است که ایشان واژه‌های اذان و مناجات را

کاملاً دقیق و با لحن عربی‌اش اجرا می‌کرده است، به

همین دلیل هم این حس به شنونده القا می‌شود که

اذان یک اذان عربی است و توسط یک مودن عرب گفته

شده است. او این اذان را در دستگاه‌های نوا، همایون

و چهارگاه خوانده است که موفق‌ترین تجربه‌اش در

دستگاه چهارگاه است.

بی‌قاعده اما جذاب

آوازه سبک خاص تلاوت روح...! کاظم زاده خیلی

زود در بین دانشجویان دانشگاه تهران بلند

شد. این اذن از نظر موسیقایی هیچ شباهتی با

اذان‌های معروف دیگر ندارد چرا که لحن، صوت

و نوع اجرا حتی به موسیقی اصیل ایرانی نزدیک هم

نیست، اما صدای مودنش سوز خاصی دارد

و حس فراق و انتظار را به خوبی به شنونده منتقل

می‌کند. آقای کاظم زاده در جایی گفته: «توفیق این اذان

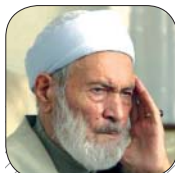
در کنار سایر اذان‌های مشهور ایران اسلامی، هیچ ربطی

به مودن آن یا جریان دیگری ندارد و همه‌اش متعلق

به خداست. به نحوی که خود من در جریان انتشار آن

نبودم و حتی نمی‌دانم چه کسی برای نخستین بار نام

انتظار را برای آن برگزیده است.»

گوشه «بیات ترک»
یکی از گوشه‌های
دستگاه شور است
که مربوط به ترکان
قشقایی است.
بیات ترک احساس
حزن و اندوه را القا
می‌کند و از این رو
برای اجرای تعزیه
بیشتر استفاده
می‌شود

